

Ιστορικό

Το ταξίδι στις κοιλάδες των Καλασά στο βορειοδυτικό Πακιστάν είναι μια εμπειρία που υπερβαίνει τον χώρο και τον χρόνο. Μόνο τρεις χιλιάδες από αυτούς έχουν απομείνει, αποτελώντας την πιο μικρή εθνο-θρησκευτική μειονότητα του ισλαμικού Πακιστάν, διαβιώντας ψηλά στα όρη του Ινδοκαυκάσου. Ο πολιτισμός τους είναι μοναδικός και η γνωριμία μαζί τους είναι μια πανδαισία χρωμάτων, μύθων, γιορτών και παραδόσεων.

Kalasha

Επιβίωση στα όρια

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ www.planetikon.gr

Νεαρές γυναίκες στην είσοδο ενός Bashali, ενός «σπιτιού μητρότητας», στο οποίο οι γυναίκες καταφεύγουν μετά τον τοκετό, στην περίοδο της λοχείας και κατά την εμμηνη ρύση. Το συγκεκριμένο χτίστηκε από την ΜΚΟ «Έλληνες Εθελοντές».

Τεντώνω αχόρταγα τα μέλη μου καθώς βγαίνω από το πίσω κάθισμα του τζιπ που μας μετέφερε. Η τρίωρη διαδρομή για τα περίπου 40 χιλιόμετρα απόστασης από το Chitral, μια μικρή πόλη της επαρχίας Khyber Pakhtunkhwa στο βορειοδυτικό Πακιστάν, ως την Bumburet, την κεντρική και πιο σημαντική από τις κοιλάδες των **Καλός ή Καλασά**, όπως οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται, κάθε άλλο παρά εύκολη ήταν. Δρόμοι στενοί, σπαρμένοι πέτρες, ανάμεσα στα πανύψηλα όρη, δίπλα σε ορμητικά ορεινά ρεύματα, στα όρια φοβερών γκρεμών, κατάλληλοι μόνο για θαρραλέους οδηγούς και για ταξιδιώτες της περιπέτειας.

Η απόφαση να επισκεφτώ τους Καλασά ήταν για μένα περισσότερο παρορμητική παρά προϊόν κάποιας συστηματικής μελέτης ή χρόνιας επιθυμίας. Είχα απλά διαβάσει γι αυτούς σε ταξιδιωτικά περιοδικά και γνώριζα πολύ αδρά τα περί της υποτιθέμενης ελληνικής καταγωγής τους. Γι' αυτό, τίποτα δεν με είχε προετοιμάσει για όσα θα βίωνα τις επόμενες ημέρες. Με το που ένιωσα το σώμα μου πάλι

να λειτουργεί, στάθηκα να αφουγκραστώ τον τόπο. Έπεφτε το σούρουπο και ο ουρανός πάνω μας έπαιρνε ένα βαθύ μενεξεδί χρώμα. Η ατμόσφαιρα ζεστή, παρά τα 2000 μέτρα του υψομέτρου, καθώς στα τέλη του Ιουλίου βρισκόμαστε στο απόγειο του καλοκαιριού. Είμαστε στον πυθμένα μιας μακρόστενης κοιλάδας, περιτριγυρισμένης από πανύψηλα βουνά της οροσειράς του Ινδοκαυκάσου, με κορυφές στα 2500-3000 μέτρα. Έχουμε

Τα χωριά των Καλασά είναι χτισμένα σε πλαγιές απότομων ορεινών κοιλάδων. Ορμητικά ρέματα τα εφοδιάζουν με καθαρό νερό.

Οι γυναίκες φορούν τα εντυπωσιακά Copesi στο κεφάλι τους, ολοκέντητα με κοχύλια και χάντρες.

σταθμεύσει στο πάρκιγκ του ξενοδοχείου του εθνικού οργανισμού τουρισμού του Πακισταν, κάτι σαν τα δικά μας παλιά «ΞΕΝΙΑ», όπου η εντεκαμελής ομάδα μας θα καταλύσει για τέσσερις ημέρες. Οι ήχοι ωστόσο που ακούγονται είναι ασυνήθιστοι, σχεδόν τρομακτικοί. Πιο δυνατός από όλους ο αχός του ορμητικού νερού, με οδηγεί στην άκρη της περιφραγής του πανδοχείου, όπου πράγματι το ποτάμι κατεβαίνει ορμητικά την ορεινή κοιλάδα, αφρίζοντας ανάμεσα σε ξασπρισμένους βράχους. Σε μια προηγούμενη φουσκομεριά του μάλιστα είχε παρασύρει ένα μέρος των κτισμάτων του ξενοδοχείου που, μισογκρεμισμένα πια, στέκουν στα όρια της κοίτης. Ύστερα ακούω την γεννήτρια. Δουλεύει κρυμμένη στο πίσω μέρος της αυλής κροταλίζοντας ενοχλητικά και σκορπώντας καυσαέριο στη βραδινή ατμόσφαιρα, τόσο αταίριαστα στο όλο σκηνικό. Είναι όμως ο τρόπος να

υποδέχεται το ξενοδοχείο τους ενοίκους του, καθώς η παροχή ρεύματος σ' αυτά τα μέρη είναι ασταθής και οι σύγχρονες ανέσεις (φως, φόρτιση συσκευών, συντήρηση τροφίμων και μαγείρεμα στην κουζίνα, ζεστό νερό για μπάνιο) δεν μπορούν να υποστηριχθούν χωρίς την γεννήτρια. Ο πιο παράξενος ήχος όμως έρχεται από την κοντινή απότομη πλαγιά που, σκοτεινή καθώς σουρουπώνει, κρύβει τα σπίτια του χωριού Anish. Άναρθρες κραυγές, τύμπανα και μια ακαθόριστη οχλοβοή αποκαλύπτουν αυτό που ο αρχηγός μας, ο **Σταύρος Φραγκάκης**, μας ανακοινώνει με επισημότητα:

«Υπάρχει νεκρός, τον έχουν στην πλατεία, αύριο πρωί είναι η κηδεία. Ετοιμαστείτε, πάμε να δούμε!»

Πράγματι, αφήνουμε βιαστικά τα πράγματα μας και, ακολουθώντας δύο γελαστούς νεαρούς άνδρες και τον Μπαχταβασάρ, έναν από τους δασκάλους του

Η τελετή της κηδείας αποτελεί μεγάλο κοινωνικό γεγονός και αφορμή να μαζευτεί το σύνολο της κοινότητας.

Ο νεκρός μεταφέρεται προς το χώρο ταφής. Μόνο οι άνδρες επιτρέπεται να τον συνοδέψουν στο νεκροταφείο.

τοπικού Καλασικού σχολείου, ξεκινάμε. Ανηφορίζουμε γοργά τα μισοσκότεινα μονοπάτια ανάμεσα στα σπίτια του χωριού. Χωμάτινα, με κεντρικό αυλάκι για να τρέχουν τα απόνερα, περνούν φιδωτά ανάμεσα σε πυκνοχτισμένα σπίτια φτιαγμένα από χώμα, πέτρες και ξύλα. Στο διάβα μας δεκάδες άντρες και γυναίκες, ανεβοκατεβαίνουν και μας χαιρετούν εγκάρδια:

«*Ishpata baya, ishpata baba!*», («*Χαίρε αδερφέ, χαίρε αδερφή!*»)

Ορισμένοι κοντοστέκονται καθώς μας βλέπουν και αντιλαμβάνονται ότι είμαστε επισκέπτες, ρωτούν από πού ερχόμαστε, ενθουσιάζονται στο άκουσμα της Ελλάδας. Και μερικοί αγκαλιάζουν συγκινημένοι την Πίτσα, μια από τις συνταξιδιώτισές μου, που είχε εργαστεί εθελοντικά εδώ πριν από 10 χρόνια ως μέλος των «**Ελλήνων Εθελοντών**», μιας δραστήριας ΜΚΟ, υποστηριζόμενης από το Ελληνικό ΥΠΕΞ. Αρχίζω να χαλαρώνω και να μη νιώθω ως παρείσακτος εισβολέας.

Οι μυρωδιές μάς κατακλύζουν: μούχλα και υγρασία μαζί με οσμή από ζώα, αιγοπρόβατα ίσως, και φρέσκο κατσικίσιο τυρί. Από πάνω μας μεγάλα καρποφόρα δέντρα, καρυδιές, μουριές και βερικοκιές κρύβουν τον ουρανό και στο βάθος οι ανθρώπινες κραυγές δυναμώνουν. Υπάρχει μια ένταση, ένας ηλεκτρισμός στην ατμόσφαιρα, που κάνουν και τη δική μου προσμονή ακόμα μεγαλύτερη. Νιώθω ότι ξαφνικά έχω μεταφερθεί σε μια άλλη διάσταση. Η ζωή, η καθημερινότητα όπως την ξέρω, δεν έχουν αντιστοιχία με αυτό εδώ. Είναι μια βουτιά στο παρελθόν, στο άγνωστο, στο ανοίκειο. Προσπαθώ να διακρίνω τα πρόσωπα των ανθρώπων μέσα στο μισοσκόταδο, να δω εκφράσεις, αντιστοιχίζω την ατμόσφαιρα με την δική μας λιτανεία του Επιταφίου πίσω στο πατρογονικό μου χωριό, ρουφώ αχόρταγα το καινούργιο. Σε λίγο φτάνουμε στην πλατεία. Το θέαμα είναι καθηλωτικό. Κάτω από θεόρατα δέντρα, με τους ελάχιστους στύλους φωτισμού να σκορπούν το αδύναμο φως τους, ένα πολύχρωμο πυκνό πλήθος εκατοντάδων ανθρώπων

συνωστίζεται γύρω από το κέντρο της πλατείας όπου, ξαπλωμένος πάνω σ' ένα χαμηλό πλεκτό κρεβάτι, βρίσκεται ο νεκρός άνδρας που απόψε αποχαιρετούμε. Μαθαίνουμε ότι είναι γύρω στα 45, ήταν άρρωστος από καρκίνο και άφησε χήρα και ορφανές θυγατέρες. Γύρω του μαζεμένες γυναίκες. Μερικές έχουν λυτά τα μαλλιά τους, είναι οι άμεσοι συγγενείς, σύζυγος και κόρες. Κλαίει και οδύρονται και μισολιποθυμούν στις αγκαλιές των γύρω τους, καθώς τις τελευταίες τρεις ημέρες του πένθους τους είναι νηστικές και άπνες. Οι υπόλοιπες φορούν το περίτεχνο μακρύ *Copesi*, το εντυπωσιακό διάδημα του κεφαλιού κεντημένο με κοχύλια, χάντρες και κουμπιά. Μερικές μοιρολογούν και άλλες αερίζουν το νεκρό με φύλλα καρυδιάς, υποτίθεται για να διευκολύνουν την ψυχή του να πετάξει στον ουρανό, ουσιαστικά όμως για να διατηρήσουν δροσερό το άψυχο σώμα μέσα στη ζεστή καλοκαιρινή ατμόσφαιρα. Στην κορυφή του κρεβατιού ένας άνδρας στέκεται όρθιος και βγάζει κάτι σαν λόγο, εξιστορεί τις αρετές του νεκρού και διηγείται επεισόδια από τη ζωή του. Και μόλις διακόπτει, ξεκινούν τα τύμπανα κι ένας κυκλικός χορός, που τον οδηγεί σημαιοφόρος με κόκκινη σημαία και τον ακολουθούν άντρες και γυναίκες σιωπηλά, βγάζοντας πότε-πότε ένα έντονο, σαν καταναγκαστικό χλιμίντρισμα, ψεύτικο γέλιο. Το όλο θέαμα είναι τόσο υποβλητικό, που σχεδόν τρομάζω όταν μια γυναίκα με πολύχρωμη φορεσιά, μου προσφέρει μια ζύμη και κάποιο είδος τυριού. Αρνούμαι όσο πιο ευγενικά μπορώ προφασιζόμενος στομαχικά και ξαναβυθίζομαι στην εμπειρία.

Ο Σταύρος με πλησιάζει και με προσκαλεί να μπούμε στο σπίτι της πενθούσας οικογένειας λίγα μέτρα μακριά από την πλατεία. Εισέρχομαι σκυφτός και διστακτικός μαζί με πολλούς άλλους ντόπιους σ' ένα απλό τετράγωνο δωμάτιο με κρεβάτια στους τοίχους ολόγυρα. Ο φωτισμός στοιχειώδης, κι άλλες κόρες εδώ, κατάχλωμες σα μισοπεθαμένες. Δίνω διστακτικά συλλυπητήρια χειραψία σε

Η Χρύσα Προύσαλη και η Πίτσα Δρογκάρη συνοδευόμενες από παιδιά που πρόσχαρα τις ξεναγούν στο χωριό τους.

μια γυναίκα, κόρη του μου είπαν, αρνούμαι άλλο ένα κέρασμα και βγαίνω έξω με ανακούφιση. Το σύνολο της κοινωνίας των Καλασά, περίπου τρεις χιλιάδες άνθρωποι, θα περάσει από εδώ αυτές τις τρεις μέρες του πένθους. Όλοι θα χαιρετήσουν κι όλοι θα κεραστούν. Η κηδεία είναι μια οικονομική πανωλεθρία για την οικογένεια, καθώς θα σφάζουν όλα τους τα ζώα και θα εξαντλήσουν όλες τους τις αποθηκευμένες προμήθειες για να φιλέψουν τους επισκέπτες. Και μετά οι πιο κοντινοί συγγενείς τους θα συνδράμουν στην ανασυγκρότηση. Αλλά αυτή είναι η κοινωνία εδώ, συμμετοχική κι αλληλοϋποστηρικτική, για να μπορεί να επιβιώνει στις δύσκολες συνθήκες. Έξι μήνες το χρόνο οι κοιλάδες ζουν σχεδόν αποκομμένες εξαιτίας χιονιού και πλημμυρών. Η Πεσάουαρ, η κοντινή μεγαλούπολη και 6^η μεγαλύτερη πόλη του Πακιστάν απέχει 10 ώρες οδικώς. Η οικονομία του χρήματος όπως την ξέρουμε οι δυτικοί, δεν έχει

εδώ κανένα αντίκρουσμα. Κι αυτό ήταν μόνο η αρχή ενός σύντομου αλλά μοναδικού οδοιπορικού στον κόσμο των Καλασά. Ενός κόσμου τόσο ξένου προς τον δικό μας και συνάμα τόσο όμορφου και σπάνιου. Μα, κυρίως, ενός κόσμου στο χείλος του αφανισμού.

Όλα ξεκίνησαν με την παραίνεση του Ανδρέα Σπηλιώτη, εκπροσώπου της «Κοινοτοπίας», μιας οργάνωσης πολιτών από την Πάτρα, που ασχολείται με ιδιαίτερη ζέση με θέματα πολιτισμού, ανθρωπισμού, περιβάλλοντος καθώς και διάσωσης της πολυπολιτισμικότητας και της ταυτότητας ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων (www.koinotopia.gr). Η Κοινοτοπία δραστηριοποιείται τα τελευταία χρόνια στην στήριξη των Καλασά με έμπρακτη βοήθεια στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της κοινωνικής στήριξής τους. Ο Ανδρέας μου ζήτησε να συμμετέχω στην αποστολή που οργανώθηκε από την Κοινοτοπία τον

Ιούλιο του 2019, παρέχοντας στοιχειώδη ιατρική εξέταση των παιδιών του τοπικού δημοτικού σχολείου, κάτι που δέχτηκε με ενθουσιασμό, σε συνεργασία με την **Ηλιοστάλακτη Κόντου**, ιατρό από τον Πύργο Ηλείας η οποία είχε τον συντονισμό της ιατρικής μας δράσης. Άλλοι 9 συμμετέχοντες πλαισίωσαν αυτή την αποστολή, μεταξύ αυτών ο **Σταύρος Φραγκάκης**, εκπαιδευτικός από την Πάτρα, που τα τελευταία χρόνια αφιερώνει πολύ χρόνο στη μελέτη και φροντίδα των Καλασά, καθώς και η **Πίτσα Δρογκάρη**, μια γυναίκα που αφιέρωσε πολλά χρόνια από τη ζωή της στην εθελοντική προσφορά. Ήταν μάλιστα μέλος της τελευταίας αποστολής της ΜΚΟ των Ελλήνων Εθελοντών (Hellenic Aid) του 2009, όταν το δραματικό γεγονός της απαγωγής του εθελοντή εκπαιδευτικού από την Πάτρα **Θανάση Λερούνη** από Αφγανούς Ταλιμπάν έβαλε τέλος στη δράση των Ελλήνων εθελοντών στις περιοχές των Καλα-

σά. Όλη η ομάδα, εμπνεόμενη από πνεύμα σεβασμού και αγάπης, προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε, να γνωρίσουμε και να βοηθήσουμε τους τελευταίους αυτής της αξιοθαύμαστης φυλής, με την προοπτική της αναζωπύρωσης της ελληνικής εθελοντικής βοήθειας προς τους Καλασά. Μεταφέραμε από την Ελλάδα οικονομική βοήθεια που είχε συγκεντρωθεί από την Κοινοτοπία, μέρος της οποίας κάλυψε την αγορά 4000 βιβλίων και τετραδίων για τα παιδιά του καλασικού Σχολείου, 150 οδοντόβουρτσες και οδοντόκρεμες για να δοθούν στους μαθητές μαζί με εκπαίδευση για τη στοματική τους υγιεινή, περισσότερα από 4000 χάπια διαφόρων ειδών φαρμάκων για το τοπικό φαρμακείο, μεταξύ αυτών σιδήρου και βιταμινών για τις αναιμικές και υποσιτισμένες γυναίκες των Bashali (σπιτιών μητρότητας), ρούχα, πετσέτες, σκεπάσματα και πλήθος άλλων αντικειμένων. Κι όλα αυτά με την πρόφαση και κάλυψη ενός τουριστικού

Ο Σταύρος Φραγκάκης και η Χρύσα Προύσαλη μοιράζουν μικρά δώρα και γλυκίσματα στα παιδιά.

Ο ντόπιος τεχνίτης του ξύλου κοιτάζει με τρυφερότητα το δημιούργημά του, ένα αφιερωματικό αγαματίδιο Gandao.

Gandao στην είσοδο του χωριού, φόρος τιμής στους προγόνους και προστασία από το κακό.

Ανέμελα νεαρά κορίτσια παίζουν σε ομάδες στα σοκάκια των οικισμών.
Η μουσική είναι αναπόσπαστο μέρος των τοπικών γιορτών, συστατικό της χαράς της ζωής.

Όμορφα στιγμιότυπα της καθημερινής ζωής.

ταξιδιού, καθώς δε θέλαμε να «μπούμε στο μάτι» των αυστηρών τοπικών αρχών. Η αφορμή βέβαια για το ιδιαίτερο ελληνικό ενδιαφέρον για τους Καλασά δεν είναι παρά ο επίμονος θρύλος των ίδιων των Καλασά ότι κατάγονται από τους αρχαίους Μακεδόνες που, οδηγούμενοι από τον Μέγα Αλέξανδρο, διέσχισαν τον τόπο που αυτοί κατοικούν σήμερα. Οι θεωρίες πολλές, όλες εμπλέκουν τον **Σικαντέρ Άζαμ** (Μεγαλέξανδρο) και τον **Σαλάκ Σα** (Σέλευκο Νικάτορα, στρατηγό του Μεγαλέξανδρου και κληρονόμου του ελληνιστικού βασιλείου της Κεντρικής Ασίας). Αν και δεν μπορούν να υποστηριχθούν επιστημονικά δεδομένα που να αποδεικνύουν μια μακεδονική καταγωγή, υπάρ-

χουν στοιχεία στην καθημερινή ζωή (κάθονται σε καρέκλες και τραπέζια, πίνουν κρασί στις γιορτές τους), τις παραδόσεις (χορεύουν σε κύκλο), τη θρησκεία (δώδεκα οι κύριοι θεοί, θεοποίηση στοιχείων της φύσης, θυσίες ζώων) και τα φυσικά χαρακτηριστικά της φυλής (υπάρχουν άτομα με καστανά ή ξανθά μαλλιά και ανοιχτόχρωμα μάτια) που μαρτυρούν μια σχέση με δυτικές ινδοευρωπαϊκές καταβολές. Το μυστήριο της καταγωγής των Καλασά είναι σίγουρο ότι θα παραμείνει ένα μεγάλο ερωτηματικό, προσθέτοντας στη γοητεία που ασκούν σε μελετητές και ταξιδιώτες. Αυτή η γοητεία λοιπόν ξετυλίχθηκε για μας μέσα στις επόμενες ημέρες. Και

πρώτα απ' όλα εξαιτίας του φυσικού σκηνικού. Φωλιασμένες ανάμεσα στα πανύψηλα βουνά του Ινδοκαυκάσου (Hindu Kush) είναι οι τρεις κοιλάδες των Καλασά. Η **Bumburet**, η **Birir** και η **Rumbur** φιλοξενούν όλες μαζί περίπου τρεις με τέσσερις χιλιάδες Καλασά κι άλλους τόσους μουσουλμάνους. Χιονισμένες κορυφές ολόγυρα, ακόμα και στην καρδιά του καλοκαιριού, οριοθετούν τα σύνορα με το Αφγανιστάν. Η πρωτεύουσα του Αφγανιστάν Καμπούλ είναι δέκα ώρες μακριά! Ορμητικά ποτάμια κατεβαίνουν από τα βουνά και προμηθεύουν με καθαρό νερό τα πολυάριθμα χωριά ζωογονώντας καλλιέργειες δημητριακών, καλαμποκιού και καρποφόρων δένδρων ενώ στα καταπράσινα λιβάδια βόσκουν αιγοπρόβατα και αγελάδες, παρέχοντας γάλα που αποτελεί σημαντική πηγή πρωτεΐνης για τους Καλασά. Οι εποχές του χρόνου εδώ καθορίζονται από τους κύκλους της φύσης, έχουν ονόματα όπως το **Μεγάλο κρύο**, το **Μικρό κρύο**, Η **εποχή του Φεγγαριού**, των **Πεσμένων Φύλλων**,

Καλασική κομψότητα.

της **Συγκομιδής**.

Το καλοκαίρι αποτελεί εποχή σοδειάς και όλοι, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, συμμετέχουν στη φροντίδα των ζώων και την συγκομιδή, ξυπνώντας πολύ νωρίς το πρωί και δουλεύοντας σκληρά κάτω από τον ήλιο. Πολλοί άντρες έχουν εγκαταλείψει τα χωριά και μένουν σε καλύβες στα ορεινά βοσκοτόπια, κοντά στα ζώα τους. Ντομάτες, καλαμπόκι, βερύκοκα και μούρα εμπλουτίζουν το βασικό καλοκαιρινό φαγητό που είναι το ψωμί με κάποιο είδος τυριού. Τα κοτόπουλα ως «ακάθαρτα» δεν τα προτιμούν, τα τρώνε οι μουσουλμάνοι. Το κρέας, συνήθως κασίκι, είναι σπάνιο και κυρίως το τρώνε οι άντρες που κάνουν και τις πιο βαριές χειρωνακτικές δουλειές. Έτσι οι γυναίκες και τα παιδιά είναι εμφανώς υποσιτισμένα. Αργά το φθινόπωρο οι οικογένειες μαζεύονται πάλι στα χωριά κι ετοιμάζονται για τον σκληρό χειμώνα που θα έρθει. Φασόλια, πατάτες, αποξηραμένα φρούτα, καρποί και ψωμί είναι τα κύρια στοιχεία του χειμωνιάτικου διαιτολογίου.

Η Πίτσα Δρογκάρη συγκινημένη συναντά παλιές αγαπημένες γνώριμες.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία γίνονται ακόμα με παραδοσιακά μέσα και πολλή χειρωνακτική εργασία. Στους οικισμούς δεν υπάρχουν σύγχρονα δίκτυα νερού και ρεύματος με αποτέλεσμα οι πρακτικές υγιεινής, θέρμανσης κατά τους κρύους χειμώνες, συντήρησης τροφίμων και μαγειρέματος να θυμίζουν προηγούμενους αιώνες. Τουαλέτες στα σπίτια δεν υπάρχουν. Η σκληρή αυτή ζωή είναι εμφανής στις μορφές των ανθρώπων: βαθιά ρυτιδωμένα πλιοκαμένα πρόσωπα, αδύνατες και χλωμές από την αναιμία νεαρές γυναίκες, αφρόντιστα από άποψη υγιεινής παιδιά. Κι όμως, σε καμιά περίπτωση δεν είδα εξαθλίωση και μιζέρια. Τα παιδιά παίζονε στους δρόμους των χωριών, τσαλαβουτάνε στα ρυάκια, κυνηγιούνται και γελάνε αμέριμνα. Οι γυναίκες ανεβοκατεβαίνουν τα μονοπάτια κουβαλώντας τρόφιμα, νερό ή τα μωρά τους. Χαιρετιούνται γελαστές, κουτσομπολεύουν, χαιρετούν άντρες που γνωρίζουν χωρίς συστολή. Οι άντρες ασχολούνται στα κο-

ντινά χωράφια, χτίζουν ή επισκευάζουν σπίτια και συζητούν σε μικρές ομάδες. Η κοινωνία των Καλασά χαρακτηρίζεται από πνεύμα συλλογικότητας, καθώς είναι οργανωμένη σε διευρυμένες οικογένειες-φατρίες (Clans), όπου τα μέλη τους υποστηρίζονται σε όλους τους τομείς. Έτσι δεν υπάρχει ιδιαίτερα η ατομική πρωτοβουλία και γενικότερα υπάρχει μια αίσθηση χαλαρότητας και χαρούμενης στάσης ζωής.

Αυτό τροφοδοτείται και από τον ετήσιο κύκλο των γιορτών που πραγματικά μοιάζει ατελείωτος. Σε κάθε εποχή υπάρχει μια μεγάλη γιορτή με κάποιο κεντρικό θέμα. Το **Joshi** τον Μάιο με θέμα την επίκληση για καλή παραγωγή κι ευημερία και το καθαρτήριο **Chaumos** τον Δεκέμβριο, η γιορτή του εξαγνισμού, είναι οι πιο σημαντικές και φαντασμαγορικές γιορτές, με τους πάντες να συμμετέχουν φορώντας τα καινούργια τους ρούχα, προσφέροντας βούτυρο, σταρένιο ψωμί και καρύδια στους ναούς και θυσιάζο-

Σκληρή χειρωνακτική εργασία είναι στην ημερήσια διάταξη.
Ένα ζεστό καλωσόρισμα στο κατώφλι του σπιτιού.

Το Kalashadur φιλοξενεί μια σημαντική συλλογή αντικειμένων της καθημερινής ζωής αλλά και πολύτιμα κειμήλια.

ντας κατσίκια στους βωμούς των θεών. Υπάρχουν όμως και μικρότερες γιορτές όπου συμμετέχουν μόνο τα μέλη μιας φατρίας. Αντίστοιχες σε πολυπλοκότητα, τελετουργίες και θεαματικότητα είναι και οι ποικίλες κοινωνικές τελετές, όπως οι γάμοι, οι κηδείες και η ενηλικίωση των παιδιών. Τις καλοκαιρινές βραδιές διοργανώνονται χοροί σε επίπεδο γειτονιάς, οι μουσικές και η ευθυμία τροφοδοτούνται από το ντόπιο κρασί και κρατούν ως πολύ αργά.

Σε όλες αυτές τις διαδικασίες συμμετέχουν άνδρες και γυναίκες, στους Καλασά δεν υπάρχει ο αυστηρός διαχωρισμός ανδρών –γυναίκων που κυριαρχεί στο μουσουλμανικό Πακιστάν. Οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να διασκεδάσουν και να σχετιστούν μεταξύ τους πέρα από τις ισλαμικές ηθικές επιταγές κι αυτό έχει δημιουργήσει μια αίσθηση στους Πακιστανούς της υπόλοιπης χώρας, ότι εδώ οι γυναίκες είναι «εύκολες». Έρχονται

λοιπόν στις κοιλάδες με σκοπό να περάσουν καλά, μη σεβόμενοι πολλές φορές την εύθραυστη τοπική κοινωνία.

Ωστόσο, κυρίαρχες είναι οι έννοιες του καθαρού και του μιανού σε πολλές εκφάνσεις της καθημερινότητας, ιδίως των γυναικών. Το νερό, οι κατσίκες, το σιτάρι, το κρασί, τα ιερά φυτά, τα ψηλά βουνά, οι άντρες θεωρούνται καθαρά. Οι κότες, οι μουσουλμάνοι, οι γυναίκες θεωρούνται ακάθαρτα. Το ίδιο ισχύει για τοποθεσίες, ακόμη και για τμήματα του σπιτιού. Οι γυναίκες ειδικά θεωρούνται ιδιαίτερα «μιανές» κατά τη διάρκεια του τοκετού, της λοχείας και της εμμηνου ρύσης και επιβάλλεται ο περιορισμός τους σε ειδικά κτίρια στα όρια των οικισμών, τα λεγόμενα Bashali, όπου περνούν τις δύσκολες μέρες τους και διεκπεραιώνουν διάφορες τελετουργίες κάθαρσης προκειμένου να επιστρέψουν στο οικογενειακό σπίτι. Οι Έλληνες Έθελοντές ανακαίνισαν ή και έχτισαν καινούργια Bashali σε αρκετές

τοποθεσίες, ώστε να παρέχουν υγιεινές και αξιοπρεπείς συνθήκες στις γυναίκες που τα χρησιμοποιούν.

Η επίσκεψη στο μουσείο Kalashadur που στεγάζεται μαζί με το δημοτικό σχολείο, ένα κέντρο υγείας και ένα πολιτιστικό κέντρο στο κτίριο που με πολλή φροντίδα έχτισαν οι Έλληνες Εθελοντές πριν από 10-12 χρόνια περίπου, φωτίζει τις πτυχές της ιστορίας, της παράδοσης και της καθημερινής ζωής των κατοίκων. Η είσοδος για τους Έλληνες επισκέπτες εδώ είναι δωρεάν, φόρος τιμής στην ιδιαίτερη σχέση που οι ίδιοι οι Καλασά θεωρούν ότι έχουν μαζί μας. Πανέμορφες προθήκες με παραδοσιακά ρούχα, βαριά κοσμήματα, ακόμα και μία πλήρης αναπαράσταση ενός τυπικού σπιτιού μας δίνουν μια εικόνα ενός κόσμου που χάνεται. Εδώ εκτυλίχθηκαν και μερικές από τις πιο συγκινητικές στιγμές του ταξιδιού μας. Ο Άκραμ, ο φύλακας του μουσείου, μόλις μας υποδέχθηκε έδωσε στην Πίτσα Δρογκάρν τους δυο σάκους που εκείνη άφησε πίσω της, όταν εγκατέλειψε εσπευσμένα

τις κοιλάδες μετά την απαγωγή Λερούνη από τους Ταλιμπάν. Σφραγισμένους, άθικτους με ακέραιο το περιεχόμενό τους. Η χαρά της Πίτσας καθώς ξανάβρισκε τα ρούχα, τα καπέλα, τα σουβενίρ που είχε αφήσει πίσω της ζέστανε τις καρδιές μας και έθρεψε τον θαυμασμό μας γι' αυτούς τους ευγενικούς και περήφανους ανθρώπους. Την επόμενη ημέρα, στον ίδιο χώρο, οργανώσαμε την κλινική εξέταση 23 παιδιών των δυο πρώτων τάξεων του δημοτικού σχολείου με τη βοήθεια των δασκάλων τους που έκαναν τη μετάφραση Καλασικών-Αγγλικών. Ακρόαση, ωτοσκόπηση, δερματοσκόπηση, μέτρηση οπτικής οξύτητας ήταν μερικές μόνο από τις εξετάσεις που κάναμε για να πάρουμε μια ιδέα των πιθανών υγειονομικών αναγκών μιας μελλοντικής αποστολής.

Η περιήγησή μας στα σημαντικότερα χωριά της περιοχής μας αποκάλυψε εντυπωσιακές εικόνες όπως ναούς Jeshtak-Han προς τιμήν της θεότητας που προστατεύει την οικογένεια και την πατρίδα στην οποία αυτή ανήκει (κατ'αντιστοιχία

Εδώ κάνει μάθημα η Τρίτη τάξη του Καλασικού Σχολείου.

Ο ντόπιος δάσκαλος Μπαχταβασάρ με βοήθ στην επικοινωνία με τη μικρή εξεταζόμενη.

με την Εστία των αρχαίων Ελλήνων), τον βωμό θυσίας και κάθαρσης προς τιμήν ενός εκ των μεγίστων των θεών, του Mahandeo, ψηλά πάνω από το χωριό Grom, αφιερωματικά ξύλινα αγαλματίδια Gandao που τοποθετούνται σε ανάμνηση των προγόνων από τους πιο ευκατάστατους, και το νεκροταφείο του χωριού Krakal, ανενεργό πια, όπου ανοικτά ξύλινα φέρετρα κάτω από θεόρατους ιερούς κέδρους μαρτυρούν την παλαιότερη πρακτική ταφής των νεκρών, όπου τα φέρετρα δεν θάβονταν στη γη.

Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι και η κοινωνική διάρθρωση στους Καλασά. Ο πυρήνας είναι η οικογένεια που με τη σειρά της ανήκει σε μια φατρία (clan). Κάθε φατρία έχει τον δικό της ναό Jeshtak-Han όπου γίνονται οι κοινωνικές τελετές του γάμου, της ενηλικίωσης και οι κηδείες. Ο γάμος επιτρέπεται μόνο αν οι εμπλεκόμενοι δεν είναι κοντινοί συγγενείς (κάτι

ολοένα δυσκολότερο σε μια κοινωνία τριών χιλιάδων ανθρώπων) και τελείται σε εφηβική ηλικία, με αποτέλεσμα οι έγγαμοι να μένουν για χρόνια στα οικογενειακά τους σπίτια πριν προχωρήσουν σε συγκατοίκηση, συνήθως με την έλευση ενός παιδιού. Επιτρέπεται ακόμη και η αλλαγή συζύγου με την συμφωνία όλων των εμπλεκόμενων πλευρών και την καταβολή κάποιου υλικού τιμήματος.

Όλα αυτά συνθέτουν ένα μοναδικό μωσαϊκό, μια κοινωνία με στοιχεία οργάνωσης που προέρχονται από το απώτατο παρελθόν και υπαγορεύονται από τα ανθρώπινα ένστικτα και τους φυσικούς κύκλους. Για τον δυτικό τουρίστα του 21^{ου} αιώνα η επίσκεψη στους Καλασά είναι μια εμπειρία αρχικά σοκαριστική αλλά και βαθιάς συνειδητοποίησης. Το γεγονός ότι μπορούμε να ψηλαφήσουμε έναν κόσμο που σύντομα θα υπάρχει μόνο σε διηγήσεις και την ιστορία είναι από μόνο

Μερικοί από την ομάδα της ΚΟΙΝΟΤΟΠΙΑΣ (www.koinotopia.gr) : Δέσποινα Δεληγιάννη, Ανδρέας Σπηλιώτης, Ηλιοστάλακτη Κόντου, Κωνσταντίνα Λακουμέντα, Πίτσα Δρογκάρη, Σόνια Λειβαδίτη, Χρύσα Προύσαλη μαζί με τον δάσκαλο Μπαχταβασάρ και τον φύλακα του Kalashadur Άκραμ.

Χαρακτηριστικά σίτια από πέτρες και ξύλα.

Στιγμιότυπο από τον κεντρικό δρόμο του χωριού Κρακάλ: Ντόπιοι τουρίστες από άλλες επαρχίες του Πακιστάν, νεαρά κορίτσια Καλασά και μουσουλμάνοι κάτοικοι της περιοχής.

του μοναδικό. Η μαγεία των κοινωνιών των Καλασά, κοινωνιών που είναι ακόμη ολοζώντανες και λειτουργούσες, κινδυνεύει ολοένα και περισσότερο. Η εισβολή του κινητού τηλεφώνου και, μέσω αυτού, του ιντερνετ μεταμορφώνει τον κόσμο, ιδίως των νεότερων. Οι όλο και περισσότεροι τουρίστες, ντόπιοι και ξένοι, φέρνουν μαζί τους συνήθειες και νοοτροπίες άγνωστες. Ο εξισλαμισμός που υπόγεια στηρίζεται από θρησκευτικά κέντρα εξουσίας με οικονομικά ανταλλάγματα, είναι μια καθημερινή πραγματικότητα για τους εξαθλιωμένους ντόπιους, που καλούνται να επιβιώσουν στην οικονομία του χρήματος που μέχρι τώρα απέφευγαν. Και οι οικολογικές αλλαγές στο ορεινό οικοσύστημα του Ινδοκαυκάσου απειλούν τις περιοχές που οι Καλασά θεωρούν τόπο τους. Έχω την αίσθηση ότι μπορούμε ακόμη να ρίξουμε κλεφτές ματιές σ' αυτόν τον κόσμο που χάνεται. Και την (ψευδ)αίσθηση ότι ίσως μπορούμε και να τον βοηθήσουμε.

Τελευταία ματιά σε μια σπάνια, εύθραυστη ομορφιά που χάνεται. Τι μπορούμε να κάνουμε για να διασωθεί?

ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

- Για το Πακιστάν ταξιδεύει κανείς αεροπορικά μέσω Κωνσταντινούπολης ή Περσικού Κόλπου, πετώντας στο Ισλαμαμπάντ ή στην Πεσάουαρ. Από εκεί το ταξίδι απαιτεί αυτοκίνητο 4X4 (10 ώρες από την Πεσάουαρ), συχνά σε κακοτράχαλους ορεινούς δρόμους.
- Απαιτείται Βίζα που εκδίδεται από την πρεσβεία του Πακιστάν στην Αθήνα.
- Συστήνεται ο εμβολιασμός για ηπατίτιδα Α, η τήρηση επί τόπου αυστηρών κανόνων ατομικής υγιεινής. Καλά εξοπλισμένο ατομικό φαρμακείο απαραίτητο, καθώς δεν υπάρχουν εκεί αξιόπιστες δομές υγείας.
- Προσοχή στο φαγητό, τίποτε φρέσκο ή πλυμένο με νερό βρύσης.
- Μάρτιο με Νοέμβριο η καλύτερη περίοδος για το ταξίδι στην περιοχή.

